

9 < פעילויות נוספות לקידום מטרותיה של האקדמיה

9 < פעילויות נוספות לקידום מטרותיה של האקדמיה

9.1 < מרכז הקשר לחוקרים ישראלים

מרכז הקשר של האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים מציע פלטפורמת גיוס עובדים מקצועית המותאמת לקהילת המחקר והמדע הישראלית, ומפעיל לוח משרות מקוון המתעדכן מדי יום במשרות סגל ומחקר במוסדות אקדמיים ובתעשייה בישראל. במרכז הקשר מוצעות משרות בכל תחומי הדעת, לרבות תחומי מדעי הטבע, ההנדסה, המחשב, הרוח והחברה. מרכז הקשר הוקם בשנת 2007 כדי לעודד חוקרים ישראלים הלומדים או עובדים בחו"ל לחזור ארצה. במהלך השנים הורחב היקף השירותים כדי לתת מענה גם לחוקרים ישראלים המתגוררים בישראל. לאורך כמעט שני עשורים של פעילות סייע מרכז הקשר למאות חוקרים ישראלים בתהליך הגיוס למשרות סגל ומחקר באקדמיה הישראלית. כיום רשומים במאגר מרכז הקשר יותר מ-5,000 חוקרים וחוקרות. בשנת 2025 נרשמו למרכז הקשר 265 חוקרים וחוקרות חדשים. 42% מהחוקרים שבמאגר הם מתחומי מדעי הרוח והחברה, ו-58% הם מתחומי מדעי החיים והרפואה, המדעים המדויקים ומדעי ההנדסה.

לאתר מרכז הקשר לחוקרים ישראלים <

9.2 < הקרן הלאומית למדע

בשנות השבעים של המאה הקודמת החליטה ממשלת ישראל להקצות כספים למחקר הבסיסי בישראל על בסיס תחרות ומצוינות מדעית והטילה על האקדמיה לפעול למימוש התוכנית. לשם כך הקימה האקדמיה את "הזרוע למחקר בסיסי". תקציב הזרוע החדשה שניהלה האקדמיה בא ממקורות ממשלתיים באמצעות ות"ת (הוועדה לתכנון ולתקצוב של המועצה להשכלה גבוהה).

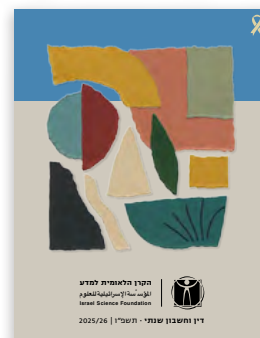

הקרן הלאומית למדע
المؤسسة الإسرائيلية للعلوم
Israel Science Foundation

בשל הגידול הניכר בהיקף פעילותה של הקרן במשך השנים הוחלט על הפיכתה לעמותה עצמאית. במאי 1995 הוקמה הקרן הלאומית למדע (ISF) כעמותה ונרשמה כחוק אצל רשם העמותות. בכך שונה מעמדה המשפטי של הקרן, והוחל בהפעלתה כמסגרת ארגונית עצמאית אשר שואבת את סמכותה מהקהילה המדעית ופועלת לקידום המחקר המדעי הבסיסי.

על אף היותה עמותה עצמאית שומרת הקרן על זיקה לאקדמיה הלאומית הישראלית למדעים. ביטוי לכך ניתן למצוא בין היתר בכהונת נשיא האקדמיה כיו"ר מועצת הקרן (לפי תקנונה). הקרן הלאומית למדע היא כיום הגוף המרכזי התומך במחקר בסיסי בישראל לפי מצוינות מדעית בתחומי הדעת השונים ובמגוון רחב של ערוצי תמיכה. בראש ההנהלה האקדמית של הקרן עומד פרופ' דניאל זייפמן, לשעבר נשיא מכון ויצמן למדע.

מטרת הקרן היא להעריך הצעות למחקר בסיסי בכל תחומי הדעת, הכוללים את מדעי הרוח, מדעי החברה, מדעי החיים והרפואה והמדעים המדויקים והטכנולוגיה, ולתמוך בהצעות הנבחרות, בעיקר באמצעות מענקי מחקר. ההצעות מוערכות ונבחרות בהליך תחרותי, על סמך מצוינות ואיכות מדעית. מרבית התוכניות נשפטות בתהליך שיפוט דואלי, שכולל הקמת ועדות מקצועיות מדי שנה, לפי נושאי הבקשות המוגשות, וכן שליחת ההצעות לסיקור עמיתים, בעיקר בחו"ל. כ-95% מתקציב הקרן לשנת תשפ"ו הם הקצבת ות"ת. חמשת האחוזים הנותרים באים מתרומות ישירות, מפרסים, מקרנות מיועדות ומקרנות שונות שהאקדמיה מנהלת.

בשנת תשפ"ו פועלת הקרן בתקציב כולל של קרוב ל-810 מיליון ש"ח, בכל מסלולי המענקים, ובהם אלה:

- < **תוכניות הליבה** – תוכניות הממומנות מדי שנה מתקציב הליבה ופתוחות להגשה לכל תחומי הדעת ואינן ממוקדות בנושא מסוים.
- < **תוכניות ייעודיות** – תוכניות הממומנות מתקציב תוספתי ומיועדות לקהל חוקרים מסוים או לנושא מסוים, ובדרך כלל מוגבלות בזמן.
- במסגרת תוכניות הליבה מממנת הקרן כ-2,300 מענקי מחקר אישיים באוניברסיטאות ובמוסדות מחקר אחרים. כמו כן תומכת הקרן במסגרת זו ברכישת ציוד מחקרי להקמת מעבדות לחברי סגל חדשים באוניברסיטאות, ברכישת ציוד לחברי סגל ב"אמצע הדרך", בפרסום ספרים בתחומי מדעי הרוח וכן בקיום סדנאות מחקר בין-לאומיות.

נוסף על תוכניות הליבה הנזכרות לעיל מפעילה הקרן את התוכניות האלה (חלק מהן כבר ללא הגשות חדשות):

- < תוכנית מפ"צ – מענקי מחקר פורצי דרך
- < מענקי מחקר לרופאים-חוקרים בבתי החולים
- < תוכנית למלגות השתלמות בתר-דוקטורט במדעי החברה
- < תוכנית מבריא, בשלושה מסלולים: מענקי מחקר ביו-רפואיים, מענקי הזנק ומענקים להשתלמות בתר-דוקטורט
- < תוכנית למחקרים בתחום המדע וטכנולוגיית הקוונטים
- < תוכנית תמיכה להנגשת תשתיות מחקר – במסגרת התוכנית למענקי מחקר אישיים
- < תוכנית תמיכה להשתתפות במימון ימי שיט – במסגרת התוכנית למענקי מחקר אישיים
- < תוכנית לתמיכה ברכישת ציוד לחוקרים ב"אמצע הדרך"

במחזור הקודם החלו לפעול שתי תוכניות חדשות:

תוכנית "בראשית" – תוכנית חדשה שמטרתה לטפח ולעודד את קליטתם של חוקרים חדשים חוזרים / עולים לישראל באוניברסיטאות מחקר לאחר השתלמות בתרדוקטורט בחו"ל, באמצעות מתן מענקי מחקר רחבי היקף ומענק ציוד חד-פעמי להקמת מעבדה.

תוכנית "אור" – מיועדת לתמוך בחוקרים מחו"ל המעוניינים להצטרף לחברי הסגל האקדמי הבכיר (בעלי קביעות) באחת מאוניברסיטאות המחקר בארץ. התוכנית פונה לחוקרים בכירים אשר בעשר השנים האחרונות הראו יכולת ומנהיגות מדעיות יוצאות דופן במחקר איכותי מקורי/יצירתי במיוחד ושהוכיחו מחויבות עמוקה ומקיפה לתחומם, תרמו תרומות מדעיות חשובות במיוחד, הפגינו מובילות בולטת בהכשרת מדענים ועיסוק בשאלות מחקר מהותיות בעלות השפעה מכרעת בתחומם. התוכנית תאפשר תמיכה במספר קטן ונבחר של חוקרים מצטיינים בהיקף נרחב ולאורך זמן.

תוכנית מענקי מחקר ISF-IsraLab – בחודש מאי 2026 הודיעה הקרן על פתיחת התוכנית ופרסמה את עיקריה. התוכנית שמה לה למטרה לתמוך במחקר בסיסי יוצא דופן (Technology Readiness Level 1-3) בתחומים אסטרטגיים כדי לאפשר מחקרים הדורשים תשתיות רחבות ומורכבות שעשויים להתרגם לתרומה למשק הישראלי בטווח הזמן הבינוני והארוך. לשם כך נדרשים מימון ארוך טווח ותקציב שבדרך כלל אינו מצוי בהישג ידן של קבוצות בודדות. מדי שנה ייבחר נושא אחר להגשת בקשות בוועדה מדעית מיעצת (SAC) שתורכב מנציגים מהאקדמיה, מהתעשייה ומתחום הביטחון.

במחזור הראשון יוגשו בקשות המצויות בחזית המדע בתחומי מדעי הטבע (STEM) שיתמקדו בבינה מלאכותית (AI) לפריצות דרך מדעיות. במחזור זה יוענקו עד שני מענקים בהיקף תקציבי של עד 40 מיליון ש"ח למענק (למשך שמונה שנים) למחקר ניסויי/אמפירי. כאשר הבקשה מוגשת מטעם אוניברסיטת מחקר המתוקצבת על ידי ות"ת, ניתן לכלול עד 40% מסך התקציב לרכישת ציוד.

פעילות בין-לאומית

לפני כמה שנים הרחיבה הקרן את פעילותה הבין-לאומית, והיא משתפת פעולה עם קרנות מחקר שונות לקידום פעילות מדעית משותפת בין חוקרים ישראלים לבין חוקרים מחו"ל. אלה הקרנות: הקרן הלאומית למדעי הטבע בסין (National Natural Science Foundation of China – NSFC), המכון הקנדי לחקר הבריאות (Canadian Institute for Health Research – CIHR), המרכז הבין-לאומי למחקר ולפיתוח בקנדה (International Development Research Center – IDRC) וקרן עזריאלי (The Azrieli Foundation). בעבר שיתפה הקרן פעולה גם עם ה-UGC (University Grant Council) בהודו, עם הקרן הלאומית למחקר בסינגפור (National Research Foundation – NRF) ועם האגודה היפנית לקידום המדע (Japan Society for the Promotion of Science – JSPS).

הקרן שותפה ב-GRC (Global Research Council), והיא פעילה בהנהגה האירופית האזורית.

במחזורים האחרונים החלה הקרן שיתופי פעולה עם קרנות דומות באירופה במסגרת המודל של "הסוכנות המובילה" (Lead Agency – LAP). במחזור זה פועלות שתי תוכניות על פי מודל זה, עם הקרן הלאומית למדע השוויצרית (SNSF) ועם הקרן הלאומית בגרמניה (DFG).

במחזור ההגשות הבא (תשפ"ז) עתידות להיפתח שתי תוכניות נוספות לשיתוף פעולה עם הקרנות הלאומיות למדע בצ'כיה (GACR) ובאוסטריה (FWF), באותה המתכונת.

לאחר הקרן הלאומית למדע <

9.3 > תל"מ – הפורום לתשתיות לאומיות למחקר ולפיתוח

בשנת 1997 הקים נשיא האקדמיה דאז פרופ' יעקב זיו ז"ל את [פורום תל"מ](#), כמסגרת פעולה וולונטרית לאיגום משאבים ולתיאום בין הגופים הממשלתיים המתכננים והביצועיים שפעולתם מתבססת על תשתיות מחקר נרחבות ועל מאגרי נתונים לאומיים.

בראש הפורום יושב נציג האקדמיה הלאומית המתמנה בידי נשיא האקדמיה. יושב הראש בשנים האחרונות הוא חבר האקדמיה פרופ' שמעון אולמן, וחברים בו יו"ר הות"ת, ראש הרשות לחדשנות, מנכ"ל משרד המדע והטכנולוגיה, ראש מפא"ת (המנהל למחקר ולפיתוח אמצעי לחימה ותשתית טכנולוגית) במשרד הביטחון וסגן ראש אגף התקציבים במשרד האוצר. מנכ"לית האקדמיה משמשת משקיפה בפורום. את פעילות הפורום ריכז אביקם בלר.

הפורום בוחן הצעות להקמת תשתיות לאומיות למחקר ופיתוח (מו"פ), ובשנים האחרונות גם תוכניות מו"פ לאומיות, וממליץ על דרך איגום המשאבים המתאימה מתוך התקציבים של השותפים בפורום ושל גופים מעוניינים אחרים. כמו כן הוא ממליץ על הגופים שיהיו אחראים לביצוע ולבקרה במסגרת התקציבית שנקבעה.

בשנים האחרונות השקיע פורום תל"מ במיזמים מדעיים וטכנולוגיים בהיקף כולל של מיליארדי ש"ח, ובהם אלה:

1. תוכנית הקוונטים

ביוזמת ות"ת הוקמה ב-2018 ועדת בדיקה מקצועית, בראשות ד"ר ארנה ברי, שנועדה לבחון את הצורך באיגום משאבים להשקעה בתוכנית לאומית בטכנולוגיות קוונטים. על בסיס המלצות הוועדה השקיעו הגופים החברים בפורום בתשתית חומרה לחישוב קוונטי באקדמיה, בתשתית חישוב יישומי בתעשייה, בציוד משותף באקדמיה ובמעבדה יישומית, בחישה קוונטית (מו"פ ביטחוני ודואלי), ברכיבים קוונטיים לתעשייה, בהכשרת הון אנושי, במחקר ישיר ובשיתוף פעולה בין-לאומי. במהלך 2026 הסתיימה התוכנית. בשנה האחרונה הקים הפורום ועדה מקצועית לבדיקת תוכנית המשך לטכנולוגיות הקוונטים, בראשות ד"ר משה שוקר מחברת רפאל. הוועדה סיימה את עבודתה והגישה את מסקנותיה ואת המלצותיה לפורום. במהלך התקופה הקרובה ידון הפורום בהמלצות ובאופן יישומן.

2. תוכנית לבינה מלאכותית

ועדת בדיקה לנושא, בראשותה של ד"ר ארנה ברי, בחנה את הצורך בהקמת תשתית לבינה מלאכותית ולמדעי הנתונים, את כדאיות הקמתה ואת היתכנותה. הפורום אישר את המלצות הוועדה ואת התוכנית המוצעת בדוח הוועדה. בשנת 2021 אושר תקציב בן 520 מיליון ש"ח לצורך התנעת המיזם וביצוע פעימה ראשונה, שהתרכזה בנושאים של מודלי שפה בעברית ובערבית, של תשתיות חישוב לבינה מלאכותית ושל תמיכה בכוח אדם.

במהלך 2024 אושרה והופעלה הפעימה השנייה של המיזם בתקצוב של כ-500 מיליון ש"ח נוספים. עיקרי התוכנית הם אלה: הגדלת עתודות הסגל האקדמי, הקמת מכון מחקר בסיסי ויישומי לאומי לבינה מלאכותית, תמיכה באתגרים פורצי דרך (moonshot projects) המשלבים פריצות דרך מדעיות עם יישומים בתעשייה ובמערכת הביטחון, הקמה של מוקדי מחקר פורצי דרך באוניברסיטאות מחקר, יצירת נכסי דאטה תחומיים כבסיס ליצירת חדשנות, הנגשת מידע ממשלתי לתעשייה ולאקדמיה, כלי פיתוח לאימון מודלים, הפעלת מיזמים משני מציאות, הגדלת מספר המומחים בבינה מלאכותית בתעשייה, קידום האסדרה והאתיקה, קידום ההטמעה של הבינה המלאכותית במגזר הציבורי וברשויות המקומיות ועוד.

3. תוכנית הביו־קונוורג'נס (bio-convergence)

ועדת בדיקה מקצועית, בראשותה של פרופ' רבקה כרמי, עסקה בקידום נושא הביו־קונוורג'נס, נושא בין־תחומי שהוא חיבור סינרגטי בין מדעי החיים והביולוגיה למדעי ההנדסה. הוועדה בדקה את האפשרות להקים בישראל תשתית למו"פ שתתמוך בפיתוחו ובקידומו של מחקר רב־תחומי אקדמי בסיסי, טכנולוגי־יישומי, רפואי ותעשייתי כמנוע חדשנות טכנולוגי וכלכלי, ובפיתוח ידע ויכולות מו"פ וייצור להקמת חברות בישראל שיעסיקו כוח אדם איכותי ושיהיו בעלות פריון גבוה. בחודש אפריל 2022 אישרו חברי הפורום עקרונית את המלצות ועדת הבדיקה. באפריל 2023 הצטרפו ות"ת ומשרד הבריאות לתוכנית והוסיפו תוכניות להשקעה בתשתיות ציוד באקדמיה, ללימוד לתארים מתקדמים ולמענקי מחקר המשרתים את תחום הביו־קונוורג'נס, והיקף התוכנית הורחב לכ-525 מיליון ש"ח. ליד פעילות זו מקיימים הגופים השונים פעילות עצמאית בתחום בהיקף של כ-725 מיליון ש"ח.

נוסף על שלוש התוכניות רחבות היריעה האלה קידם הפורום את התוכנית להנגשת טכנולוגיות לחלל. ועדת בדיקה מקצועית, בראשותו של פרופ' תא"ל (מיל') חיים אשד, נועדה לבדוק את הצורך בהקמת "תשתית לאומית ללויינות זעירה". לויינות זעירה היא אחד המייצגים המובהקים של מהפכת "החלל החדש". קידום התוכנית נתקל בקשיים, וב-2024 החליט הפורום, בשיתוף סוכנות החלל הישראלית, על חשיבה מחדש בנושא. לאחר בדיקות שביצע החליט הפורום על התמקדות בתשתית להנגשת טכנולוגיות לחלל שיעדה יהיה להרחיב את האפשרויות של חברות החלל הישראליות ואת הגורמים האחרים העוסקים בתחום בסגמנט המכונה Upstream. סגמנט ה-Upstream כולל כל מוצר או שירות שמועלה על משגר וטס לחלל. בהגדרה זו נכללים לוויינים בגדלים שונים ושימושים שונים.

ולבסוף, **תוכנית מידג"ם** (מאגר ישראלי לדגימות ביולוגיות למחקר) הוקמה על ידי פורום תל"ם ב-2014. בשנת 2024, במלאת עשור להקמתה, החליט הפורום להמשיך את תמיכתו בתוכנית לכמה שנים נוספות, בהיקף של חמישה מיליון ש"ח, מחציתם במימון פורום תלם ומחציתם במימון משרד הבריאות.

לראשונה מאז הקמת פורום תל"מ נקבעה ואושרה בפברואר 2026 **סדרת נהלים** שעיקרה מיקוד עבודת הפורום בתשתיות לאומיות בסדרי גודל תקציביים נכבדים, הקמת ערוץ נפרד למיזמים קטנים יותר ברמה תקציבית או בשותפויות בהיקף מצומצם, ובניית תהליכי עבודה מוסכמים שיאפשרו לפורום להמשיך ולפעול באופן מקצועי, אפקטיבי ועצמאי בהתבסס על הנכסים שכל גוף בפורום מביא עימו לשולחן ועל הערך המוסף שבתכנון, בחשיבה ובמעקב ובקרה משותפים. גובשו נהלים בנוגע ללוחות הזמנים ולדרכי הביצוע של פעולות תל"מ, כולל מועדים להצעות לתוכניות ולתשתיות חדשות, פורמט ונוסח של הצעות, לוחות זמנים ונהלים להצגה, דיון והחלטה על תוכניות. הנהלים גם מסדירים את פעילותן של ועדות התוכניות ואת תפקידי ניהול התוכנית וריכוזה.

